*Afscheid voor **Ad***

Jan Stroop

Krantekoppen vormen in stilistisch opzicht niet ‘t mooiste Nederlands, maar ze zijn wel leerzaam als ‘t gaat om te zien wat de grammatica van ‘t Nederlands zich nog kan laten welgevallen. Soms vormen ze een indicatie voor ontwikkelingen die in ‘t verschiet liggen, soms blijven ze beperkt tot ‘t domein van de krantekop. Zo is ‘t achterwege laten van ‘t lidwoord in krantekoppen heel gewoon: *Minister in problemen*. Opvallend is wel dat ook de gesproken (dat wil zeggen de voorgelezen) nieuwsprogramma’s in dit opzicht de kranten zijn gaan imiteren. Op Radio 1 is ‘t bijvoorbeeld heel gewoon geworden om ‘t overzicht aan ‘t begin van een nieuwsbulletin de vorm van krantekoppen (onvolledige zinnen) te geven. Maar in normaal geschreven en gesproken Nederlands heb ik ‘t nog niet waargenomen.

Soms kan de eis tot beknoptheid, die bij krantekoppen geldt, ook een semantisch/syntactische ontwikkeling in gang zetten. Dat lijkt me ‘t geval bij ‘t voorzetsel *voor*. *Voor* heeft in ‘t WNT ongeveer ‘t langste lemma dat bestaat, maar in geen van de vele paragrafen van de XV rubrieken is een voorbeeld te vinden dat te vergelijken is met de krantekop: *Droomstart **voor** stuntploeg uit Deventer* (*Gelders Dagblad*, 5 september 2005). Deze kop betekent namelijk dat die stuntploeg uit Deventer een droomstart realiseert. Stuntploeg is hier geen belanghebbend voorwerp maar fungeert als een soort subject, wat te illustreren is met de parafrase: ‘de stuntploeg start op een fantastische manier.’ Dit artikel voor Ad is een eerste verkenning.

Er gaat geen dag voorbij of er staan koppen in de krant als die hier volgen. Ze zijn allemaal uit de kranten van zaterdag 3 en maandag 5 september 2005. Tussen haakjes mijn parafrase:

(1)
Valse start *voor* Jonge Kracht (*De Gelderlander* 5-9-05) (= J. K. had een valse start)
Vierde nederlaag *voor* basketballers (*Trouw* 5-9) (= basketballers leden vierde nederlaag)
Geslaagde rentree *voor* Graafschap A1 (*De Gelderlander* 5-9-05) (= G. had een geslaagde rentree)
Belangrijke zege *voor* SVP (*De Gelderlander* 5-9-05) (= SVP behaalde een belangrijke zege)
Vliegende start *voor* Vriendenschaar en Fortitudo (*De Gelderlander* 5-9-05) (=V en F hadden een vliegende start)
Haperende start *voor* RKSV Driel (*De Gelderlander* 5-9-05) (= RKSV had een haperende start)
Weer valse start *voor* Lemelerveld (*Zwolse Courant*, 5-9-05) (= L had weer een valse start)

De citaten zijn overduidelijk afkomstig uit de sportkaternen van die kranten en ze zijn zoals aangetoond te parafraseren met het substantief uit de voorzetselgroep met *voor* als subject. Op 't eerste gezicht hebben we in de volgende krantekoppen met eenzelfde soort constructie te maken:

(2)
Meer bezoekers *voor* Oude Muziekfestival UTRECHT (*Apeldoornse Courant* 5-9-05) (= O.M krijgt meer bezoekers)
Problemen *voor* Talpa tijdens uitzending interland (*ANP*, 3-9-05) 9= Talpa kreeg problemen)
Straks een organisatie *voor* politie; Regiokorpsen verdwijnen (*NRC-Handelsblad*, 3-9-05) (politie krijgt één organisatie)

In deze citaten is de *voor*-groep eerder als belanghebbend voorwerp te beschouwen, wat 't mogelijk maakt ze met *krijgen* te parafrasen: 'Talpa kreeg problemen'. Het verschil met de voorbeelden in (1) is dat in (1) het subject van de parafrase tegelijk *agens* is dat wil zeggen de 'handelende persoon', maar dat niet zo bij de voorbeelden in (2).

Bij (2) hoort 't evenement dat gemeld werd door 't *Noordhollands Dagblad* van 14 september jl.: "Baby voor model Heidi Klum", en woordgroep die geparafraseerd kan worden als: 'H.K. kreeg een baby' en dan is *voor* de indicator van een belanghebbend voorwerp. Maar uit 't artikel dat volgt, blijkt dat mevrouw Klum toch zelf die baby 't leven geschonken heeft en dan is een parafrase als 'H. K. baart een kind' ook mogelijk en dan is H.K. toch 'agens'. In dit voorbeeld is dus een zekere dualiteit aanwezig. ('t Doet me ook genoegen dat ik de vertrekkende geleerde toch nog iets duaals kan aanbieden.)

In datzelfde *Noordhollands Dagblad* van 14 september jl. trof ik nog de volgende gevallen met *voor* aan, die eventueel zijn onder te brengen bij betekenisgroep *VII Voordeel, bescherming, begunstiging, VIII Finaal* of *XI Met betrekking tot* van het *WNT*, maar vaak een parafrase met subject toestaan, maar dan een subject dat weer niet persé als *agens* hoeft te worden opgevat:

(3)
Recordomzet voor Porsche ('Porsche behaalt of realiseert recordomzet=)
Fors verlies voor Prolion (Prolion lijdt verlies)
Uitstel voor Belgisch wegenvignet (Wegenvignet wordt uitgesteld)
Kleine winstgroei *voor* L'Oreal (*NRC-Handelsblad*, 3-9-05) (l=O krijgt een beetje winst)

Mijn aandacht richt zich nu verder op die gevallen waarbij ik in *voor* duidelijk een indicator meen te moeten zien van de persoon die de handeling verricht (de *agens*), als 't volgende: "Eerste overwinning *voor* skeeleraar Blauw" (Blauw is iemand die skeelert en hij wint voor 't eerst!) (*De Volkskrant,* 5 sept. 2005). Dat de meeste koppen met dit *voor* afkomstig zijn uit de sportkaternen is niet zo

verwonderlijk. De essentie van een sportverslag is toch altijd of een club verliest of wint en als dat in een kop moet worden samengevat dan is er niet veel keus. Komt nog bij dat de sportjournalistiek in het algemeen een grenzeloze kopieerlust etaleert: overschrijven als beroep. Het lezerspubliek heeft blijkbaar geen moeite met het gebruik van dit *voor*.

Het lijkt economisch taalgebruik dat niet door andere formuleringen te verbeteren is. Misschien vereist koppen maken ook een andere stijl, want niet altijd is de gebruikte formuleringen korter dan een andere. Vergelijk: Nederlaag op EK *voor* volleyballers (*NRC-Handelsblad*, 3-9-05) met: Volleyballers verliezen op EK. 34 plaatsen tegenover 29. Nog zwaarder telt dat 't mode geworden is.

Er is één bepaalde woordcombinatie die in sportartikelen heel frequent is, vooral in de koppen; dat is de combinatie *tranen voor*:

(5)
Algemeen Dagblad, 27 juni 2005: HEADLINE: Afscheid in tranen *voor* Serena WilliamsBODY: Huilend nam Serena Williams zaterdagavond laat afscheid van Wimbledon."Zonder te vloeken kan ik haast niet beschrijven hoe ik me nu voel", zei het jongste van de Williams-zusjes, terwijl zij haar tranen wegveegde.

De Gelderlander, 29 maart 2005: KOP Afscheid met tranen *voor* icoon Carla Quint; TEKST: Ineens welden de tranen op. Het besef dat de internationale carrière voorbij was, opende een diep vat vol emoties. Carla Quint nam dus ook wel met pijn in haar hart afscheid van de topsport.

Het Nieuwsblad (België) 15 maart 2004: KOP Vreugdedans in Lierse, bittere tranen *voor* Turnhout; TEKST: Het Kempense voetbal beleefde dit weekeinde wel en wee. Terwijl in Lier een vreugdedans werd ingezet voor de eerste overwinning sinds lang, vloeiden er in Turnhout bittere tranen na de nederlaag tegen Waasland.

Het Nieuwsblad, 12 augustus 2002: KOP Tranen *voor* Raf Vanhove (JS: uit de tekst blijkt dat Vanhove gehuild heeft!)

De Gelderlander 25 september 2000: KOP Louter tranen *voor* Alan Villafuerte; TEKST Trampolinespringer Alan Villafuerte dankt meer roem aan zijn sponsor dan aan zijn sport. Roem dankzij een olympische medaille zat er zaterdagavond niet in Als hij zich omdraait en wegloopt komen de tranen.

Eindhovens Dagblad, 19 september 2000): KOP Afscheid met tranen *voor* Jessica Gal, Judoka snel uitgeschakeld. TEKST De vraag was wat ze het meest zal gaan missen, nu op haar vierde Olympische Spelen het afscheid van topjudo volgt. Jessica Gal - 29 jaar, afgestudeerd arts - had haar emotie al een tijdje onderdrukt. Toen kwamen er ineens tranen.

Er wordt in de sportwereld, op 't veld, de sintelbaan en de tennisbaan klaarblijkelijk heel wat af geweend, wat evenzovele koppen met *tranen (voor)*

oplevert. Duidelijker nog dan in enige andere woordgroep met *voor* is hier ook te zien wat de functie van dit *voor* is: ‘t is de indicator van een agensfunctie: Serena Williams, de hockeysters, Carla Quint, club Turnhout, Raf Vanhove, Alan Villafuerte en Jessica Gal, zij zijn ‘t die huilen. En ook Wim Borms, na afloop van de Mosselloop in Westenschouwen. “Verdriet en tranen voor Wim Borms. De 26-jarige Belg uit Vilvoorde was de man van de wedstrijd en kon de winst in deze negen kilometer lange wedstrijd niet meer ontgaan. In de laatste honderden meters liep hij echter verkeerd” (*Dagblad voor Zuidwest-Nederland*, 22 november 1999).

Soms betekent *tranen voor* ook alleen maar dat een persoon of club verloren heeft, zonder dat er concrete tranen vloeien. Een enkele keer ook worden aan die ‘tranen’ eigenschappen toegevoegd die fysiek onmogelijk zijn en alleen symbolische betekenis hebben:

De Telegraaf, 27 augustus 2004: KOP: Zilveren tranen *voor* hockeysters. TEKST: Het Nederlands vrouwenhockeyteam heeft in Athene naast een gouden medaille gegrepen. Oranje was in de olympische finale niet opgewassen tegen Duitsland (1-2) en moest dus genoegen nemen met het zilver. De nederlaag hadden de hockeysters volledig aan zichzelf te wijten. (JS: opvallend is dat in ‘t artikel zelf nergens ‘gehuild’ wordt; de koppenmaker is creatief te werk gegaan: de dames zullen wel gehuild hebben, omdat ze maar een zilveren medaille behaald hebben)

De Gelderlander, 6 januari 1999: KOP: Raymond Barneveld in kwartfinale na winst WallaceTEKST: Oranje tranen *voor* Barney (JS: Barneveld vertegenwoordigt Nederland bij ‘t dartskampioenschap)

In frequentie wordt *tranen voor* ruimschoots overtroffen door de combinaties *winst voor, verlies voor* en *nederlaag voor*, ook en vooral in sportverslagen. Ze komen ook meteen al voor in de eerste jaargang van de Krantenbank (1990). Ze zijn dus ongetwijfeld ouder dan *tranen voor*, maar ze zijn ook anders. Ze horen bij de gevallen van groep (3) hierboven: bij een parafrase is een subject mogelijk, maar dat subject is geen *agens*.

De eerste vraag is nu: hoe oud is dit gebruik van *tranen voor*? ‘t Wordt in geen enkel woordenboek, hoe hedendaags ook, genoemd. Ook de ANS op papier zwijgt erover, alsook de elektronische versie. Laatste hulpmiddel is dan de Krantenbank, die de inhoud bevat van de alle landelijke dagbladen, van de meeste al vanaf 1990. De oudste kop-met-*tranen-voor* die ik daar gevonden heb, is uit 1994. De eerstvolgende is uit 1996, later wordt de frequentie 4 à 5 per jaar. En zo is de situatie nog.
De tweede vraag: komt dit gebruik zomaar uit de lucht gevallen of is er ergens een kiemcel aanwezig die de evolutie van dit *voor* verklaren kan? Ik meen die gevonden te hebben in de hierboven al ter sprake gebrachte betekenisrubrieken

VII, VIII en XI van *VOOR* in ‘t WNT. Daartoe zijn te rekenen combinaties als *nederlaag voor, winst voor, verlies voor* en dergelijke, die in sportverslagen veelvuldig voorkomen. Ze kunnen geparafraseerd worden door een zin met subject: Ajax lijdt weer eens nederlaag, AZ wint; PSV verliest.

De uitdrukking *tranen voor* heeft veel gemeen met de drie genoemde. Hij wordt gebruikt in sportverslagen, is eveneens heel geschikt als krantekop, drukt ook een einduitslag uit, bestaat uit een ‘substantief + *voor* ‘en heeft het tweede syntactische kenmerk met ze gemeen: hij drukt een subjectsrelatie uit. ‘t Nieuwe is dat bij *tranen voor* ‘t subject tegelijk agens is.

Een mooie illustratie dat er door de recente evolutie er nu twee soorten *voor* bestaan die in syntactisch opzicht elkaars tegenpolen zijn, vormt de kop *Tranen voor Venus, kassa voor Kim* (*Het Nieuwsblad,* 12 november 2002). *Tranen voor Venus* wil zeggen dat Venus Williams huilt omdat ze ‘t tennistoernooi verloren heeft (agens), *kassa voor Kim*, betekent dat Kim Clijsters de geldprijs van ‘t toernooi krijgt (indirect object). De lezers van sportartikelen begrijpen dat onmiddellijk, dankzij een context (of kennis van de wereld: op ‘t sportveld huilt de verliezer gewoonlijk, sterker nog: ook al wordt er niet gehuild: *tranen voor hockeysters* betekent eenvoudig ‘dat ze verloren hebben’).

Voor 1 en *voor 2* doen denken aan ‘t onderscheid dat ‘t WNT maakt bij *van*:
VAN
31) *Als inleiding van een objectieven genitief.* (Eig.) Het object is een znw.
a) Na een infin: *Het kraauwelen en opvisschen van lorren*.
b) Na een znw: *Beleg van Haarlem*

21) Bij de aanduiding van den gen. subjectivus.
a) Na een infin.: *Ondanks het zwoegen van den links-buiten*
b) Na een znw. dat daarmee gelijkstaat: *Het gekwispel van z'n staart*

VOOR
object
a) Na een infin: *geld inzamelen voor Darfur*
b) Na een znw: *kassa voor Kim*

agens
a) Na een infin: .....
b) Na een znw: *tranen voor Venus*
De constructie infinitief + *voor* (*huilen voor Ajax = Ajax huilt) heb ik nog nergens aangetroffen, maar ik acht hem heel goed mogelijk.

De mooiste krantekop in dit verband, omdat alle twee de functies van *voor* er in staan, is deze: *Tranen voor Wim, applaus voor Ad* (*NRC-Handelsblad*, 17-12-01). Hij appelleerde trouwens onmiddellijk aan mijn betrokkenheid bij de LSG Nederlandse taalkunde, immers Wim en Ad, dat zijn Wim Klooster en Ad Welschen, dacht ik meteen. Maar 't bleek een verslag te zijn van 't afscheid van Wim Kok in Paradiso, op vrijdag 16 december 2001, bij gelegenheid waarvan Ad Melkert lijsttrekker werd. Uit dat verslag bleek dat niet 't publiek huilde, maar Wim Kok zelf. "Wat later toont het beeldscherm de betraande ogen van Kok.". Maar Ad Melkert kreeg applaus, toen nog wel! Later zag ik dat *De Telegraaf* van de ochtend van zaterdag 17 december 2001 een soortgelijke kop had: *Afscheid met tranen voor Wim en Rita.* Toen was 't helemaal duidelijk, want Rita's hebben we nooit gekend.

De lezer zal inmiddels weinig moeite hebben de titel van mijn stukje ad-equaat te (her)interpreteren:
Afscheid voor Ad betekent dat onze Ad afscheid neemt. Of hij daarbij zal huilen is erg de vraag, maar dat hij applaus krijgt, dat is zeker.